D r a g o ş V A R G A

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Litere şi Arte
"Lucian Blaga" University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts

Radu Cosaşu. *Il miglior fabbro*

Radu Cosaşu. Il miglior fabbro

Radu Cosaşu is a romanian prose writer whose work, begun with youthful enthusiasm under the influence of the socialist ideology, does not resemble anything that was written later in Romanian literature. A work which, without necessarily disturbing the ideology that crosses time, inconvenience: through the intelligence of the author, through stylistic and technical ingenuity, through culture, through the essayst nonchalantly. Each of his books is made on the principle of the undifferentiated genres so even poems are outright as newspaper articles. The great art of Radu Cosaşu' writing lies in this blend of journalism and diarism, in the autofictional report (which the author says that he knows nothing seriously), in the inherent musicality of his works and in the instinctive gift of the discursive registers balance.

Keywords: Radu Cosaşu, autobiography / fiction, proletcultist age, the art of the novel, diarism /journalism
Institution's address: Bd. Victoriei, no. 5-7, Sibiu, Romania; tel. +40 269 215556; fax.: +40 269 212707
Personal e-mail: *dragosvarga@yahoo.com*

Aprecierea generaţiilor mai tinere este, în cazul veteraniilor literaturii, semnul unei cote valorice dincolo de orice dubiu. Cel puţin aşa ar trebui să se întâmple. Cum altfel s-ar putea justifica existenţa unui „renume" literar dacă nu dincolo de cercul strâmt al unei generaţii, fie ea şi excepţională, sau de reîncălzirea, confortabilă, dar neconcludentă, a encomionurilor critice iniţiale care au însoţit, în general, debutul celor mai importanţi scriitori români din perioada postbelică. Date fiind vremurile, ideologia, presiunile politice, de ce nu chiar limitele „inteligenţiei" româneşti, e destul de greu de crezut în obiectivitatea actului critic, în ciuda mult vânturatei şi invocatei libertăţi care anima spiritul Uniunii Scriitorilor. E adevărat că valoarea literară (T.S. Eliot *dixit*) este o bursă în eternă fluctuaţie, iar recunoaşterea imediată nu-ţi oferă garanţii în ceea ce priveşte locul ocupat de un scriitor sau altul într-o aproximativă ierarhie literară. Din punctul acesta de vedere, literatura română, mai exact, critica literară românească nu a produs cine ştie ce cataclisme ierarhice, deşi toate istoriile, panoramele, antologiile, listele etc. au fost anunţate ca atare, ca revizitări critice, reformatoare, menite a zdruncina mult încremenitul canon.

Din fericire, critica literară nu este singura în măsură a stabili, pe termen lung, dimensiunea şi importanţa unui scriitor: mai există încă cititori şi printre scriitorii care mai au capacitatea de a recunoaşte maeştrii. Un astfel de „maestru" este, pentru mulţi dintre scriitorii contemporani, tineri şi mai puţin tineri, Radu Cosaşu. Un prozator a cărui operă, începută şi trecută, cu entuziasm juvenil, prin focurile ideologiei realist-socialiste, nu seamănă cu nimic din ce s-a scris mai apoi în literatura română. O operă care, fără a deranja neapărat ideologiile timpurilor pe care le traversează, incomodează: prin inteligenţa autorului, prin ingeniozitate stilistică şi tehnică, prin cultură, prin nonşalanţa eseistică pe care i-o oferă situarea voită în sfera „minorului", a faptului divers, decupat din ziarele mapamondului, a reportajului sportiv, a cinema-ului etc. Un „maestru" în toată puterea cuvântului care impune un mod de a scrie, de a „ficţiona", prin mimarea dezinteresului faţă de orice intenţie de literaturizare.

În *ABC-ul lecturii*, Ezra Pound, în încercarea de a identifica „elementele pure" în materie literară, subliniază existenţa a şase categorii de creatori: inventatorii – descoperitorii unor procedee noi, maeştrii – „oameni care au îmbinat un număr de asemenea procedee, folosindu-le tot atât de bine, sau chiar mai bine, decât inventatorii lor"[1], epigonii, scriitorii buni, fără însuşiri ieşite din comun, autorii beletristici şi, în sfârşit, promotorii de nebunii. Cât timp cititorul nu va avea cunoştiinţă de primele două categorii – consideră Pound -, nu va reuşi să recunoască niciodată adevărata valoare, va fi incapabil să vadă „pădurea din cauza copacilor"[2]. Cât priveşte literatura română postbelică, adevăraţi maeştri, conform definiţiei poundiene, nu sunt prea mulţi. Mircea Ivănescu pentru poezie şi Radu Cosaşu pentru proză îmi par a fi exemplelele cele mai relevante.

Folosind un termen din marketingul muzical actual, s-ar putea spune că cei doi sunt nişte artişti „de nişă" în epoca debutului lor literar, explorând zone cu totul noi în sfera literaturii, câştigând, treptat, tot mai mult teren şi impunându-se, în ochii generaţiilor mai tinere de scriitori, în calitatea mai sus menţionată, de maeştri.

Firește, în cazul lui Radu Cosaşu, avem în vedere debutul literar din 1968, cu *Maimuţele personale*, carte considerată de autor drept adevărat debut, fiind vorba de o proză eliberată de poncifele şi dogmele partinice. Debutul anterior, din 1952, sub pseudonimul Radu Costin, cu volumul de schiţe ostăşeşti *Servim Republica Populară Română!*, precum şi publicistica făcută în spiritul realismului socialist până în 1956, dar şi volumaşele de asemenea conformiste din perioada de doisprezece ani a „şomajului" său ideologic, ca urmare a excluderii din presă, fără a fi puse sub tăcere, sunt, dimpotrivă, asumate autoironic ca o etapă a formării sale, devenind subiectul mai multor pagini ale *Supravieţuirilor*. Mircea Iorgulescu sublinia pe bună dreptate faptul că Radu Cosaşu este singurul scriitor român care a facut din evocarea insistentă pana la obsesiv a acestor pagini ale începuturilor o tema literară[3]. Într-un prozo-poem din volumul *Poveşti pentru a-mi îmblânzi iubita*, Radu Cosaşu evocă momentul primului său debut, cel de dinaintea reinventării sale: „A nu şti ce-i debutul literar e ca şi cum ai începe / prost viaţa de bărbat şi femeie. Am cunoscut tiparul nu / numai prea devreme – aşa cum m-am căsătorit la 19 ani – /, dar şi prea uşor, cu un reportaj despre Liceul Agricol din / Râmnicu-Sărat, apărut fără refaceri, fără obiecţii din partea / redactorului-şef, n-am înţeles nimic (...) / Eram de-o inconştienţă criminală, / tot ce-am scris a purtat pecetea acestui păcat, al siropului / care a înlocuit sângele cu care trebuie să înroşeşti, / într-un pact pe viaţă, hârtia cea sfântă, plaja unde răsari. / Voi debuta din nou, reinventându-mi un nume, o evoluţie, / o cutie poştală, în nici un caz un stil. Nu mă voi preface, / nu mă voi renega, nu am sânge pentru asemenea / hemoragii" (*A nu şti ce-i debutul*)[4].

În multe din momentele acestei formări, biografia lui Radu Cosaşu seamănă izbitor cu cea a lui Milan Kundera: apropierea de partidul comunist, debutul conformist sub zodia ideologiei politice, excluderea din partid (în cazul lui Kundera), respectiv excluderea din presă (în cazul lui Cosaşu), urmate mai apoi de cărţile importante ale fiecăruia dintre ei. „Gluma" căreia îi cade victimă Ludvik, „egoul imaginar" al lui Milan Kundera din romanul său de debut, îl urmăreşte şi pe Cosaşu, în episodul protestului său împotriva cenzurării reportajelor şi alinierii lor la cerinţele propagandei de partid. Fraza stupid emfatică a personajului kunderian: „Optimismul este opiumul omenirii. Trăiască Troţki!" şi teoria „jalnică" a „adevărului integral" marchează destinele a două personaje călite în spiritul doctrinei comuniste, care, parcurgând mai apoi purgatoriul marginalizării, ajung, în cele din urmă, la liman. Operele amândurora sunt rezultatul acestei schimbări la faţă, a unor experienţe revelatorii care le modifică fundamental viziunea asupra vieţii, asupra ordinii lumii şi a societăţii.

Doar că Radu Cosaşu, spre deosebire de Milan Kundera, nu alege calea exilului, deşi porţile îi erau deschise. Ar fi inutil să clădim scenarii asupra posibilei recunoaşteri internaţionale a prozatorului, în cazul în care acesta ar fi părăsit România. La momentul potrivit, Radu Cosaşu ar fi fost, însă, cu siguranţă, un *brand* literar mult mai viabil decât cele pe care literatura română a încercat să le exporte. Legat de Caragiale, mai mult decât de ţară, va rămâne în continuare un contemplator discret, ironic, dar neîncrâncenat, mereu egal cu sine, al lumii din afară, dar şi dinlăuntrul său. Literatura sa creşte aluvionar acumulând nesăţios toate datele, semnalele şi informaţiile ce-i parvin prin intermediul „agenţiilor mele de presă", agenţii personale, cum „personale" sunt şi maimuţele, şi ferparele, şi caii, şi cicloanele, şi evadaţii din *Alţi doi ani pe un bloc de gheaţă,* fiecare fapt şi eveniment, de la cel banal la cel excepţional, devenind revelator pentru propria-i conştiinţă: „Trebuie să torn şi să mă torn, să aştern pe hârtie fapte numai de mine ştiute, de mine fişate, de mine împărţite în „morţi", „vii" şi alte categorii, o întreagă reţea de fişe, afişe, ferpare şi reclame, rod al spionajului meu zilnic printre oameni, ,

Radu Cosaşu. Foto Elena Paşca

ziare, nevroze, procese, belote şi rebelote. Simt nevoia să-mi demantelez reţeaua de spionaj, să-mi vând informatorii şi legăturile – e o chemare obscură, a întregii fiinţe, căreia nu mă pot împotrivi..."[5]. Disimulator, prozatorul se declară ca făcând parte din categoria „balzacienilor", nu-l interesează însă caracterele, nici tipurile umane, nu este şi nu se vrea în nici un caz arhivarul epocii sale, căci ceea ce îl interesează cu adevărat nu sunt oamenii, cât evenimentele, faptele diverse ce-i parvin de pretutindeni: avem a face, în fond, cu un singur narator-personaj făcut nu din din cuvinte (aşa cum ne învaţă orice manual de teorie literară), ci din ştiri şi articole de ziar resemantizate, prin interogări, nuanţări, analogii etc.

Undeva mai persistă însă nostalgia după marile poveşti ale lumii, care, în această reţea supradimensionată de informaţii, par a nu se mai lega coerent: „...Citind mereu ziarele, dezvoltându-ne zi şi noapte simţul informaţiei – pierdem totuşi ceva, treptat-treptat: simţul marilor poveşti. Faptele nu le mai inserăm ca basme, ca legende, nu le mai integrăm în acel fastuos vis eminescian care zice că „vis al morţii-eterne e viaţa lumii întregi"..."[6]. Astfel construite, cărţile lui Radu Cosaşu sunt părţi ale unui mare puzzle, interşanjabile în cele din urmă, toate fiind supuse aceluiaşi cod tematic al „supravieţuirilor", chiar şi atunci când e vorba de nuvele ce nu fac parte din ciclul în cauză. Într-un alt poem din volumul de „poveşti" destinat îmblânzirii iubitei afirmă că visează ca între poemele, articolele şi nuvelele sale să nu existe graniţe (*Doar într-o lungă nuvelă*), ceea ce, de fapt, se şi întâmplă.

De la *Maimuţele personale* până la cea mai recentă carte din ciclul *Supravieţuirilor*, Radu Cosaşu rămâne fidel acestui crez al său şi, deşi naraţiunile sale lasă impresia unei anume dezlânări din punct de vedere epic, acesta fiind efectul indus de proliferarea necurmată a ştirilor, a reportajului, a faptului divers, ele sunt extrem de bine articulate şi gândite. În romanul său de „debut", naratorul, Paul Rusescu, fotbalist cu neverosimile înclinaţii intelectuale, întinde la tot pasul plase narative, rezumând (doar declarativ) capitole precedente, ulterioare, alternând planul naraţiunii propriu-zise ce urmăreşte evoluţia personajului prin tot felul de încurcături erotice, ideologice şi peripeţii fotbalistice, cu cel oniric, evazionist, într-un du-te-vino trepidant şi nu întotdeauna uşor de digerat de către cititorii comozi. Fie că evadează în pădurea braziliană de maimuţe – „polul Nord-Sud al expediţiilor mele"- sau atinge fiecare colţ al mapamondului prin intermediul agenţiilor personale de unde îşi adună/inventează ştirile, e practic acelaşi lucru: o modalitate subversivă, în fond, de supravieţuire, căci „suprema subversivitate este viaţa", după cum afirmă în finalul unui poem, *Organizaţia clandestină*.

Fiecare din cărţi este alcătuită pe acest principiu al nediferenţierii genurilor, astfel încât până şi poemele „sunt pure şi simple articole de ziar, /articole de ziar pe care le poţi pune liniştit / într-un roman. Mă simt un Eden, unde / toate genurile sunt animale libere care se încrucişează, / puind, / şi puii se risipesc în dimineţi nocturne". În acest mixaj de diarism şi "ziarism", reportaj şi autoficţiune (despre care autorul spune că nu ştie nimic serios), în muzicalitatea intrinsecă, în echilibrarea instinctivă a registrelor abordate rezidă marea artă a scrisului lui Radu Cosaşu.

Note:

1. Ezra Pound, *ABC-ul lecturii*, fragmente în româneşte de Ada Savin: In *Secolul XX*, nr. 5/1970, p. 6;
2. *Ibidem;*
3. Mircea Iorgulescu, *Adevărul integral şi artistic*; In: *Revista 22*, nr. 719, 23 dec.2003;
4. Radu Cosaşu, *Opere I* (*Maimuţele personale*, *Poveşti pentru a-mi îmblânzi iubita*, *Alţi doi ani pe un bloc de gheaţă*), prefaţă de Sanda Cordoş, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p.281;
5. *Ibidem,* p. 373;
6. *Ibidem*, p. 397.

Bibliography:

Cosaşu, Radu - *Opere I* (*Maimuţele personale*, *Poveşti pentru a-mi îmblânzi iubita*, *Alţi doi ani pe un bloc de gheaţă*)/*Works I (Personal Monkeys, Tales To Tame My Lover, Two More Years On A Block Of Ice)*, prefaţă de Sanda Cordoş, Editura Polirom, Iaşi, 2008.

Cosaşu, Radu – *Opere III (Cinci ani cu Belphegor, Mătuşile din Tel-Aviv)/Works III (Five Years With Belphegor, The Aunts From Tel-Aviv)*, prefaţă de Mircea Iorgulescu, editura Polirom, Iaşi, 2009.

Cosaşu, Radu – *Supravieţuirile 6. În Jungla unui bloc de gheaţă/The Survivals 6. In The Jungle Of A Block Of Ice*, Editura Polirom, Iaşi, 2007.